

NOTAT

Dato: 31. oktober 2016

Afdeling: Center for Kultur,- Fritid og Borgerservice

Sags nr.: 330-2013-106507

Sagsbehandler: Christina Franck

Vedr.: Billag til Drøftelse af rammer for puljen til Dansk Kulturarv (D)

Den byggede kulturarv i Slagelse Kommune kan inddeles to hovedgrupper.

- 1) **De fredede bygninger**
- 2) **Kulturmiljøer**

Ad 1) Fredede bygninger

Herunder følger

- a. Prioriteret fremstilling af den byggede kulturarv, hvor istandsættelse eller vedligehold er stærkt påkrævet
- b. Liste over færdig renoverede og igangsatte projekter ang. den byggede kulturarv
- c. Liste over resterende fredede bygninger i Slagelse Kommune, der med der kunne istandsættes på et senere tidspunkt.

1.a)

- **Halsskov Kulfy**

Belysning af de danske kyster med fyr kan spores tilbage til 1300-tallet, men først fra 1700-tallet skete der en betydelig udvikling af fyrvæsenet til sikring af skibsfarten. De daværende fyr var åbne kulbål, der imidlertid havde den ulempe, at flammen i stærk blæst havde vanskeligt ved at rejse sig over den kurv, hvori kullene fyredes, ligesom brændselsforbruget var meget stort. Derfor blev det omkring 1800 almindeligt at overdække blussene med lanterner. Halsskov Kulfy er enestående ved at være et velbevaret åbent kulfy. Det består af et ottekantet fundament i gul blankmur med fire træklåger, som kunne åbnes i vindsiden, når fyret var i brug. Kullene fyredes i den store jernkurv, som er anbragt på en muret sokkel ovenpå det sandstensbeklædte plateau. Fra fire hjørner fører murede trapper med sandstenstrin op til plateauet til brug for fyrpersonalet, som derved kunne undgå gnister og røg ved forskellige vindretninger. Såvel trapper som plateau har rækværk af smedjern. Halsskov Kulfy har været i anvendelse i tåget vejr helt op til begyndelsen af det 20. århundrede.

Omkostninger anslås til ca. 1,5 mio.

- **Antvorskov Kloster,**

Kun ruinerne er tilbage. Antvorskov Kloster blev grundlagt tilbage i 1164 af Valdemar d. 1. og var det første johanniterkloster i Danmark. Det var især berømt for sit hospital, som bl.a. tog sig af spedalske. Klostret blev overtaget af kongen efter reformationen i 1536 og omdannet til slot. Slottet blev brugt af konger i mange år, specielt af Frederik d. 2., men i 1774 blev det solgt på auktion. Samtidigt rev man kirken ned. Slottet blev solgt flere gange og de tilhørende landområder opsplittet og solgt fra. I 1814 blev det meste af slottet revet ned og murstenene solgt på auktion. I slutningen af 1800-tallet blev klostret udgravet

Kulturstyrelsen ejer bygningen men det på falder kommunen at vedligeholde det grønne område.

Omkostninger på en engangsindsats anslås til 95.000 kr.

1.b) Igangsatte og færdige projekter

• Fæstningen i Korsør - delvis afsluttet

Det velbevarede middelaldertårn stammer fra 1241. Tårnet indgik i det bygningskompleks, der udgjorde Korsør Slot. Slottet blev nedrevet i begyndelsen af 1800 tallet.

Store Magasin blev opført efter ordre af Christian d. 4. omkring 1610. På første sal findes Korsør By- og Overfartsmuseum. I stueetagen har Korsør By repræsentations- og udstillingslokaler, mens tag- og kælderetage er magasiner for museets omfattende samlinger.

Det rødmaledede bindingsværkshus over for tårnet stammer fra 1826, og var oprindeligt bygget til opbevaring af kanonlavetter. Huset har gennem årene tjent som vandrerhjem og museum. I dag har Marineforeningen mødelokaler og deres historiske samlinger i huset.

I 'Kommandantboligen', et træbeklædt bindingsværkshus fra 1720'erne, og den tilbyggede havnemesterbolig fra 1884 findes Lokalhistorisk Arkiv for Korsør og omegn. Voldene, der omgiver fæstningsarealet, er opført efter påbud fra svenskerne under deres besættelse af Korsør i årene 1658-60. Mange tidsaldre har således sat sit præg på fæstningsområdet og dermed skabt et helt specielt historisk miljø. Der er blevet udtrykt ønske om lys i fæstningstårnet, en undersøgelse om hvordan og hvor meget det vil koste anslås til at beløbe sig i 50.000 kr.

• Acciseboden Korsør -afsluttet

Den lille gulkalkede og grundmurede accisebod, "Bomhuset", med helvalmet tegltag blev opført enten ca. 1785 eller muligvis først ca. 1840 til brug for den toldbetjent, hvis opgave det var at indkræve konsumptionsafgifter for indførelsen af visse varer til købstaden. Bygningens officielle funktion understreges af den monumentale klassicistiske udformning af gadefacaden med fire gråmalede søjler i toskansk orden, der bærer en mægtig trekantsgavl. Herved får den funktionsbestemte læplads næsten karakter af en tempelfacade.

• Kongegaarden i Korsør - igangværende

Bygningen er opført i 1761 af Købmand Rasmus Langeland.

Af den oprindelige bygning, der opførtes i grundmur til gadesiden og bindingsværk mod gården, er stort set kun facaden bevaret. Den repræsentative facade mod Algade er muligvis tegnet af Philip Hartmann. Gårdsiden blev omsat i grundmur i 1800-tallet. Facadens renæssancedekorationer, herunder statuerne, portens slutsten og konsollerne under frontispicen stammer fra herregården Basnæs, der brændte i 1758. Det meste af herregården blev efterfølgende nedbrudt og en stor mængde materialer blev solgt ved auktion. Bygningen gennemgik en omfattende ombygning og restaurering i 1901-02 ved arkitekt Aage Langeland-Mathiesen. I denne forbindelse blev facaden forlænget mod syd og verandaen tilføjet. Under dette arbejde blev statuerne omkring hovedportalen sandsynligvis udskiftet med kopier af de oprindelige.

Kultur,- Fritid og Turismeudvalget har bevilget 1,7 mio. kr. til projektet, som yderligere har fået støtte fra Kulturarvspuljen/Kulturstyrelsen og A.P. Møller. I alt knap 3,5 mio. kr.

1.c) Fredede bygninger der kunne istandsættes på et senere tidspunkt.

Acciseboden i Slagelse

Acciseboden blev opført 1783 ved byens udfaldsvej mod Skælskør og fungerede frem til 1850-51 som bolig og kontor for den toldbetjent, der her skulle indkræve konsumptionsafgiften af visse indførte varer til købstaden. Arkitekten er muligvis den lokale J.F.Bonier, og huset blev opført af hans kollega, tømremester Rasmussen. Det lille fem-fags hus, der rummede forstue, kontor- og opholdsstue, kammer og køkken, viser sin officielle funktion ved det helvalmede tegltag og ved det kraftige knægtbårne tagudhæng, som gav lys mod gadesiden, hvor en bom tidligere spærrede vejen. Efter egnens byggeskik står bindingsværket overkalket, i dag i lys gul kalk.

Den gamle Latinskole, Slagelse

Ved middelalderens slutning havde kirkerne næsten altid en tiendelade til opbevaring af det tiendekorn, som sognebørnene måtte aflevere til kirken. Hovedparten af disse kirkelader er for længst forsvundne. Nogle fik efter reformationen ny funktion som f.eks. hospital, latinskole eller fattighus og er dermed blevet reddet fra nedrivning. Den sengotiske kirkelade vest for Sankt Miksels kirke er rejst omkring 1500 i munkesten med teglhængt heltag. Gavlene er smukt blændingsprydede med varierede blændingsmønstre. Alle vinduer og døre samt den indre indretning er moderne, men murene bærer stadig spor af den tidligere udformning. Fra 1616 til 1811 anvendtes bygningen som latinskole. En marmortavle i sydgavlen opremser berømte mænd som Jens Baggesen og B.S. Ingemann, der har frekventeret skolen.

Halsskov Revhus

"Christian IV oprettede det danske postvæsen, men først i 1784 opførtes det første, nu forsvundne posthus på Halsskov Rev. Det blev kærnen i en omfattende bebyggelse i forbindelse med isbådetransporten fra revodden til Knudshoved på Fyn, som var nødvendig i de koldeste vintre. Af disse bygninger er nu kun to bevaret. Nuværende Revhus, der altså fejlagtigt bærer navnet ""Christian IVs Hus"", er opført 1838 og rummede værelser til rejsende og søfolk samt rum til post og passagergoods. Isbådehuset blev opført af DSB i 1884 og benyttet helt frem til 1940'erne under de strenge isvintre. Det grundmurede, gulpudsede revhus har halvvalmet tegltag, som danner et karakteristisk bredt tagudhæng over indgangsfacaden til ly mod dårligt vejrlig. Denne facade er opbygget symmetrisk omkring en enkeltfløjet indgangsdør med ganske regelmæssig vinduesfordeling, hvoraf et enkelt vindue dog er udmuret, mens husets bagside har undergået flere ændringer. Det lidt tilbagetrukne hvidpudsede isbådehus, der er delvis sammenbygget med revhuset, er ligeledes et grundmuret hus i et stokværk med teglhængt heltag. Det er udstyret med en række mindre vinduesåbninger og en stor port i den ene gavl, hvilket tilkendegiver dets oprindelige funktion som isbådrom.

Den gamle Latinskole, Skælskør

"Det lille grundmurede hus i munkesten med teglhængt tag på 8 x 6 m ligger fint sammenbygget med muren ved kirkegårdens sydvesthjørne. Det blev opført i første halvdel af 1500-tallet som kirkelade til opbevaring af det tiendekorn, som sognebørnene måtte aflevere til kirken. Bygningens udseende har oprindeligt været lidt anderledes end nu. Buestykket over en tilmuret dør på nordfacaden, viser således at indgangen tidligere var mod kirkegården og vestgavlen er ændret, hvorfor huset kan have været længere. Østgavlen står derimod endnu med den originale smukt blændingsprydede kamtaggavl, hvis forskellige blændingsmønstre ligesom tandsnitsfrisen under tagskægget og gadefacadens to vinduesblændinger i dag er fremhævet i hvidt mod det øvrige rødkalkede murværk. Bygningen fungerede en tid som latinskole, indtil Lorents Petersen 1748 lod den indrette som "hospital", dvs. fribolig for to af byens fattige, hvilket en inskriptionstavle over den nuværende indgangsdør i sydfacaden mod gaden endnu bærer vidnesbyrd om.

Kirkerup Kirkelade

Fra midten af 1200-årene kendes omtale af tiendeafgiften, hvor sognebørnene måtte aflevere en tiendedel af afgrøderne til præst, kirkebygning og bisp. I den første periode er tiendekornet blevet opbevaret på kirkeloftet, men da man senere slog hvælv i kirkerne, blev det nødvendigt at opføre små selvstændige kirkelader. En sådan senmiddelalderlig bygning er kirkeladen i Kirkerup, umiddelbart vest for kirkegårdslågen. Den er opført ca. 1450-1500 i munkesten med spareblændinger på indersiden af murene. Oprindeligt har den lille bygning haft sadeltag med blændingsprydede gavle, men står nu med halvvalmet tegltag. Senest er den oprindelige indgangsdør i sydfacaden blevet retableret.

Magleby Hospital (tidl.)

Beliggende i skrænten i tilknytning til den nordlige kirkegårdsmur ved Magleby Kirke ligger det gamle Magleby Hospital. Ældste del af bygningen er rester af en middelalderlig kirkelade, som rigsadmiral Claus Daa til Borreby imidlertid i 1624 lod indrette til hospital, dvs. fribolig for femten almisselemmer. 1758 ombyggede gehejmeråd Willum Bjerregaard huset til tolv fattige fra sognet, hvad en indskrift på gavlen endnu vidner om. En mindre del af den eksisterende bygning er af munkesten, der hviler på en syld af meget store marksten, som rager op til en halv meter ind i huset. Hovedparten af bygningen er imidlertid opført i lidt mindre sten, såkaldte renæssancesten, mens sydgavlen står i ret nye mursten. Den nuværende udformning i det ydre fik huset antageligvis ved ombygningen 1758, hvor den menes at være blevet inddelt i fire etrusms boliger, der to og to delte indgangsrum og ildsted. Den symmetrisk opbyggede vestfacade indeholder således to indgange, hver flankeret af et lille torammet, seksrudet vindue. Bygningen fremstår i dag hvidkalket over et sortmalet sokkelparti og med helvalmet tegltag. I 1975 foretoges en gennemgribende istandsættelse ved Karsten Rønnow.

Skælskør tidl. Rådhus

Det tidligere råd-, ting- og arresthus, der er beliggende centralt i den gamle Skælskør bymidte som nabo til kirken og den fredede latinskole, er byens fjerde. Bygningen husede både anklagemyndighed, dommer og borgmester, som frem til retsplejelovens vedtagelse i 1916 var én og samme person. I 1938, hvor det kommunalt organiserede ordenspoliti blev afskaffet og erstattet af et enhedspoliti under Justitsministeriet, erhvervede ministeriet ejendommen og udlejede herefter byrådssalen til byrådets møder. Husets funktion som arrest ophørte i 1955, og i 1980 blev bygningen solgt af Justitsministeriet tilbage til Skælskør Kommune. Bygningen har siden den opførte som arrest i 1955 fungeret som depot. Vedligeholdelsestilstand: Bygningen er siden 1991 blevet sat meget fint i stand og fremstår derfor meget velholdt og særdeles intakt. Arresten bærer dog præg af at fungere som depot, men tænkes indrettet som lokalt "fængselsmuseum".

Slagelse Hospital

Allerede i det 14. århundrede lå der her et "Helligåndshus" dvs. en gejstlig stiftelse til pleje af syge, fattige og gamle. Det store bygningskompleks har fået sin nuværende femfløjede skikkelse ved talrige bygningsarbejder i det 18. og 19. århundrede. Den oprindelige gamle Helligåndskirke blev 1864 revet ned og en ny opført ved Chr. Hansen, utvivlsomt på de ældre fundamenter. Dog findes bevaret op ad Helligåndskirkens sydmur tre sammenbyggede munkestensbygninger, rester af det middelalderlig anlæg. Mest interessant er den mod vest liggende kvadratiske og stjernehvælvede gamle sygesal fra omkring 1500, hvis kamtakkede gavle mod den tidligere kirkegård i syd fremviser spidsbuede blændinger og mønstermurværk. Rummet blev i 1935 indrettet til mødesal og 1938 udsmykket med to store fresker af Niels Larsen Stevns. Stiftelsens nordfløj mod Bredegade er opført 1768-69 og forhøjet til to etager i 1877 ved J.D. Herholdt, med kamtakkede og blændingsprydede gavle. Østfløjen er opført 1870 af Chr. Hansen, ligeledes med historiserende detaljer i gotik. Sydfløjen, der er i én etage mod gården, to mod haven, er opført 1848 af Jørgen Hansen Koch i enkel senklassicistisk stil, pudset og med lavt skifertag mod haven. Mod vest ligger en smal og lav beboelselænge der afslutter den harmoniske gårdsplads

Sorterup Kirkelade

Den såkaldte kirkelade, beliggende ensomt ca. 300 m syd for Sorterup kirke, er opført antagelig i begyndelsen af det 19. århundrede i bindingsværk af regelmæssig fagbredde med fodrem hvilende på en syld af marksten og med et smukt pyramidalt stråtag over den fem fag lange og fire fag brede bygningskrop. Facaderne er symmetrisk opbyggede - langsiderne med en dør i midten flankeret af et vinduesfag og afsluttet med skråbånd i endefagene, mens den ene af gavlene er udstyret med en stor revleport over to fag samt skråbånd dekorativt i yderfagene. Bygningen står hvidkalket med sortopstøpset bindingsværk. Den er for nylig istandsat, bl.a. med ny langsgående

midtbjælke og stolper til afstivning af tagværket, og bruges i dag som kommunalt redskabs- og oplagsskur

Stapels Gård, Korsør

Den store, maleriske bindingsværkgård er Korsørs ældste borgerlige bygning, men har sandsynligvis taget navn efter købmand J. Stabel, som i forrige århundrede drev købmandsvirksomhed her med kornlagre på forhusets andet stokværk og på lofterne. Ifølge en indskrift i bjælken over den smukke 1700-tals port kan bygningen dateres til 1667. Den består af et forhus i 15 fag og et 11 fag langt sidehus, begge i to stokværk med teglhængt tag. Forhusets facade mod Algade er udstyret med et knægtbårent stokværksfremspring, gennemstukne bjælker og dobbelte dokker for hvert fag under vinduerne samt enkelte i styrterummets tavl. I nogle tavl er dokkerne dog fjernet. Sydgavlen og sidehusets bindingsværk er mere uregelmæssigt i sin nuværende tilstand. To svejfede knægte indikerer, at gavltrekanten oprindelig har været udkraget, mens sidehuset er prydet med et fyldskifte muret med tandsnit mellem etagerne. Til gårdsiden er bindingsværket med mindre fyldtømmer. Ejendommen blev i 1983 overtaget af kommunen og i de følgende år restaureret ved Gehrdt Bornebusch, hvorved der blev indrettet ungdomsboliger. Ved denne istandsættelse retableredes en svalegang mod gården, og bygningerne blev rødkalket over såvel tømmer som tavl.

Ting- og Arresthuset i Korsør

Den enkle klassicistiske hovedbygning og sidefløjen, begge i to stokværk og med teglhængt tag, kendetegnes af en alvor og strengthed i det arkitektoniske udtryk, der stemmer godt overens med samtidens krav til en officiel bygningsfunktion. Bygningen blev opført som rådhus, tinghus og arrest. F.F. Friis var ansvarlig for facadernes udformning, mens den lokale malermester W.Fr. Dahl forestod indretningen af bygningen, der stod færdig 1851. I forhusets gavl mod Torvet ses endnu spor af tre oprindelige porte, bag hvilke brandsprøjterne stod indtil begyndelsen af dette århundrede. Ved retsreformen indrettede ark. M.I. Erlandsen 1919-21 nye interiører, hvoraf bl.a. en klassicistisk retssal og en hovedtrappe i frodig skønvirkestil er bevaret. Samtidig udvidedes sidehuset, der var arrestbygning, med to fag.

Ad 2) Kulturmiljøer

Herunder opstilles

- 1) Prioriterede udvalgte kulturmiljøer**
- 2) Kommunes yderligere kulturmiljøer**

Et kulturmiljø defineres som: **Et geografisk afgrænset område, der ved sin fremtræden afspejler væsentlige træk af den samfundsmæssige udvikling.** I modsætning til kommunens fredede bygninger, har kommunen ikke vedligeholdelsespligten, da der ofte er tale om privatejede bygninger. Kulturmiljøbegrebet er opstået i forbindelse med byplanlægning og byfornyelse – det betyder der kun må ske ændringer i fald det ikke tilsidesætter oplevelsen og bevarelsen af kulturmiljøet. Slagelse Kommune har i alt 35 udvalgte kulturmiljøer, fordelt på 18 landsbyer, en bro, to øer, to borge en havn samt fem herregårde. Skal man forsøge at prioritere kulturmiljøerne i Slagelse Kommune til kulturfagligt og ikke byplanlægningsbrug udgår de i kommunen beliggende herregårde, da de er i privateje. Kulturmiljøerne på øerne samt udvalgte landsbyer og borge indeholder gode formidlings og oplevelsesmuligheder. Da herregårde og kulturområderne omkring er privatejede medtages de ikke i denne opgørelse.

Ad 2.a) Prioriterede udvalgte kulturmiljøer

Korsør Færgenhavn: Korsør har i århundreder været Sjællands vigtigste overfartssted til Fyn. Trafikken blev betjent med sejlskuder fra færgebroen i nærheden af fæstningen indtil der i 1828 blev åbnet dampskibsforbindelse for post. Med åbningen af den sjællandske jernbane nord om Korsør Nor i 1856 blev vægten flyttet over på den nordlige side af indløbet til noret. Med etableringen af fast dampfærgeforbindelse til Nyborg i 1883 øgedes trafikken stærkt, og i 1907 indviedes den ny stationsbygning, som var bygget sammen med toldkammer, post og telegraf. Færgelernes antal øgedes stadig. Med etableringen af den nye Storebæltsbro i 1998 flyttedes stationen uden for byen og færgefarten blev indstillet. Stedet er monument over udviklingen for landets vigtigste færgerute.

Agersø: Øen er nævnt i Kong Valdemars Jordebog med hus, hjort dådyr og har som mange andre mindre øer og næs tilhørt krongodset. I løbet af middelalderen er øen blevet fast beboet og en landsby er opstået. Efter udskiftningen (efter 1805) er en del af landsbyens gårde flyttet ud mod nord og sydvest, mens den midterste del af øen fortsat er blevet drevet fra gårde i landsbyen. På henholdsvis Egholm mod nord og Helleholm mod syd har der i århundreder ligget en eneste gård. Midt på østkysten umiddelbart øst for byen ligger havnen, forbundet med byen med en i 1752 anlagt linde- og elmeallé. Havnen er udvidet i 1943. Langs alleen og ved havnen ligger mindre huse til fiskere og håndværkere. På sydvestkysten en skanse fra Eng-landskrigenes tid 1807-14, på sydspidsen Helleholm Fyr og på sydvestkysten et led-fyr. Der var tidligere færgeforbindelse til både Skælskør, Omø og Stignæs

Omø By: Byen rummer et stort antal udflyttede gårde (19 gårde i 1682), som ligger mellem de snoede gader. Langs gaderne mindre gadehuse, som markerer gadeforløbet sammen med de mange stengærder om haverne. Det store gadekær ligger midt i byen. I byens vestende "Husmands-stræde" med tæt bebyggelse af bindingsværkshuse og nyere gadehuse. Kirken fra 1828 (den ældste kirke blev bygget omkring 1578 af træ, senere af bindingsværk) ligger nordligt i byen. Desuden er her præstegård, skole, forsamlingshus, andelsmejeri og andelskølehus, de sidste uden deres oprindelige funktion. Landsbyen er usædvanlig velbevaret og har – bortset fra de udflyttede gårde – stadig hele sin struktur fra før udskiftningen i begyndelsen af 1800-årene.

Tårnborg: Den enligt liggende middelalder kirke højt over Korsør Nor er sidste rest af et kompleks af tidlig middelalderborg, gård og handelsplads, som lå på skråningen ned med noret. Fæstning og gård blev senere flyttet vestpå til Korsør og det nuværende Tårnborg

Lorup Skovlandsby (3 gårde i 1682) ligger centralt i en spredt bebyggelse, som rækker ind i nabosognene. Hele bebyggelsen er omgivet af skov og typisk for skovbygden med savværk, skovridergård, boliger for skovpersonale ved adgangsvejene til de indgærdede skove (led- og skovløber-huse), skovarbejder- og husmandshuse samt to almindelige gårde. Tidligere skole Bøgely, opført 1900.

Bisserup (med ladeplads) Landsbyen har tilbageblevne gårde (18 gårde i 1682), de fleste er flyttet ud i det udskiftede landskab nord for byen. Gårdene er samlet ved det slyngede vejforløb nordligst i byen, én er en helt sammenbygget firlænget gård i bindingsværk. Langs gaden mod stranden, mod Holsteinborg og i strædet mod skoven ligger mange velbevarede gadehuse, de fleste i bindingsværk med stråtag. Yderst mod skrænten til strandengene med havnen ligger den tidligere skole fra begyndelsen af 1900-årerne og kapellanboligen af gule flensborgsten (som kom tilbage til havnen som ballast). Ladepladsen Bisserup Havn har været havn og ladeplads siden middelalderen, i perioder ulovligt. Havnen med den nuværende placering skyldes bygningen af en mole i 1810 og uddybning af sejlrenden. En stor del af havneområdet er nu overtaget af lystsej-

lerne, mens fiskerne også holder til ved de gamle stenmøler nord og syd for fiskeri- og lystbådehavn. Langs vejen til havnen og i en klynge på næsset ligger fiskerhuse og bygninger med funktioner for havn og fiskeri: toldstation, lods, kro og kornmagasiner. På strandengen vest for husrækken det fælles bødehus. Byens til reparation af net og det fælles tjærelad med ildsted og tjære-gryde (stærkt forfaldent). Øst for Bisserup ligger en gruppe ældre sommerhuse, udstykket fra Holsteinborg i 1930'erne. Langs stranden løber en lang skansevold, formentlig opført under Den Store Nordiske Krig 1709-20.

Hemmeshøj Sluttet kirkelandsby på kanten af Vårby Ådal med flertallet af gårdene endnu liggende byen omkring et gadekær. Den ældre struktur fastholdt. Gode eksempler på helhed fra 1880-90 og på byggestil fra samme periode

Trelleborg hører også til blandt de udvalgte miljøer, men da Kommunen allerede har et stort projekt på borgen medregnes den ikke i denne forbindelse.

2.b) Kommunens yderligere kulturmiljøer

Vester Bøgebjerg: Lille landsby med små gårde spredt ud over et mindre område, med stynede popler i de gamle hegn.

Neble Landsby med 5 bevarede gårde

Høve Landsby typisk sjællandsk opbygning omkring en langgade, bebyggelse på begge sider, gadekær i den ene ende og kirke i den anden.

Venslev: En stor kirkelandsby med velbevaret struktur fra før udskiftningen med en del gårde tilbage i byen (23 gårde i 1682). Udskiftningsformen af jorderne har medført mange gårdes udflytning. En del af stuehusene blev tilbage og er blevet brugt som landarbejderhuse. Byen har haft brugsforening og forsamlingshus, skole og en smedje, der alle har anden anvendelse i dag.

Boeslunde: Stor kirkelandsby i læ af højdedraget Borgbjerg med udsigt mod vest til kysten og Storebælt. Kun få af landsbyens gårde (22 i 1682) ligger endnu tilbage i udkanten af den gamle landsbykerne omkring kirken. Forten - Helligkors Kilde i form af en stor egetræspumpe foran kirkegårds-muren og gadekæret, men væksten i huse, værksteder og forretninger langs landevejen til Korsør har været stor i de seneste 100-200 år. Lidt øst for byen det nedlagte andelsmejeri og vest for byen ved alleen til Espe centralskolen, landets første, fra 1935. På banken sydvest for byen lå en vindmølle, i byens vestlige udkant ved Korsørvejen en anden. På den høje bakke Borgbjerg er fundet rester af en middelalderlig (o. 1300) befæstning med et centralt tårn og voldgrav omkring bankens øverste del

Eggeslevmagle: en stor kirkelandsby, hvis ejerlavs oprindelige stjerneudskiftning (med blokudskiftning anvendt længst væk fra byen) endnu kan erkendes tydeligt på byens marker. Trods den udflytningsvenlige udskiftningsform ligger der stadig 7-8 gårde (22 gårde i 1682) i landsbyen og kan ses spor af flere trods ombygninger og vækst i antallet af huse. Der ses mange træk fra andelstiden samt indslag af lokalpræget byggeskik: Præstegården (1880'erne), Skolen (1906 - nu beboelse), forsamlingshus (1911) samt andelsmejeri (nedlagt).

Gerlev: halvdelen af gårdene udflyttet (21 gårde i 1682), jævnt fordelt langs gaden, men de fleste lidt tilbagetrukket. Kirken ligger midt i byen, lidt længere mod syd gadekæret. De udflyttede gårdes pladser er udfyldt af mange små gadehuse. I øvrigt centralskole (1938) og idrætshøjskole (1938)

Sludstrup En usædvanlig lille kirkelandsby med 4 af ejerlavets gårde (7 i 1682) endnu samlet syd for kirken, en gård er flyttet ud lidt syd for landsbyen ret sent. Imellem denne og byen ligger den tidligere smedje. En af egnens mange kilder ligger vest for kirken. Ved en anden kilde: Skt. Brikses (Birgitta?) eller Skt. Brøses kilde nord for landsbyen i kanten af ådalen, er rejst et kors. Kilden skal tidligere være søgt for lægedom.

Hejninge: Byen har sit oprindelige gadeforløb bevaret sammen med den ret store gadeplads. Byen blev blokudskiftet i 1781 efter en brand, 11 af byens 17 gårde blev udskiftet og udflyttet, men parvis (se Trelleborggårde i 325-1, Tudeå-området). I 1790 skete den endelige udskiftning. Nord for gadepladsen ligger en del huse på de udflyttede gårdes plads. En række huse langs vejen til Næsby har flere gode eksempler på dels ældre bindingsværk (bl.a. smedje), dels grundmurede huse fra 1890- 1900. Enkelte udflyttede gårde, hovedsageligt opført efter 1880, og brugsforening fra 1930. Ved kirken en tidligere lærerbolig fra 1916 i "Bedre Byggeskik". På kirkegården gravplads for ejerne af Valbygård, som ejede kirken 1774-1915 og iværksatte udskiftningen. Byens udvikling er usædvanligt veldokumenteret.

Bøstrup: En lille landsby med gårde udskiftet i stjerne form.

Slots Bjergby: Landsbyen rummer næsten alle byens gårde bevaret. Præstegården er som noget særligt opført i kampesten.

Forlev: Landsby på kanten af Vårby Ådal med omkring halvdelen af byens gårde bevaret.

Næsby ved Stranden: Byen ligger lidt højt placeret på lille næs i Tude Å's enge. Den udgør en harmonisk helhed med 5 gårde (19 gårde i 1682) omkring en lille åben grønning, nu tilplantet. En af gårdene er firlænget, stråttækt og helt i (overkalket) bindingsværk. En anden er en grundmuret (nyklassicistisk) gård med stuehus fra 1869, avlsbygninger fra 1866-1904 og nye stalde fra 1975. Den tidligere rytterskole fra begyndelsen af 1700- årene er nu beboelse.

Øster Stillinge: Byen har endnu 4-5 gårde (enkelte med længer i bindingsværk) i udkanten af byen (18 gårde i 1682) og omfattende bebyggelse af huse og værksteder fra omkring 1900 af helt stationsbygagtig karakter, dels langs landevejen, dels sydvest for gadekæret. Her er købmandsbutik. I et lille anlæg mindsten for forfatteren Zacharias Nielsen (1844-1922), der var lærer i Øster Stillinge

Havrebjerg: Landsbyen er delt i den større kirkeby og den lille stationsby. I kirkebyen ligger stadig et par gårde i udkanten samt den meget store mølle-gård med tidligere vand- og vindmølle. Mange huse og funktionsbygninger fra andelstiden: forsamlingshus (1893), andelsmejeri (1888), brugsforening og skole. Endvidere ligger her den store frimeningshedskirke fra 1904.

Langs bygaden er der gode eksempler på villaer fra ca. 1900. Byen fik station på Slagelse – Værsløvsbanen i 1898, hvilket medførte en beskeden udbygning i retning af stationen (bygninger nu beboelse), mest småhuse fra ca. 1900 langs vejen samt en lille række villaer fra 1920'erne vest for banen

Næsby ved Skoven: Landsby med oprindeligt vejforløb og sluttet bybillede, domineret af huse (ca. 1900-1970) og nogle få gårde (13 gårde i 1682). Brugsforeningen ligger midt i byen.

Hallelev: Lille landsby med 5-6 gårde bevaret omkring et meget velbevaret vejforløb

Bjergby Mark: Et mindre husmandsområde med tilhørende græsningsareal

Vårby bro: En af de karakteristiske landevejsbroer af hugget granit fra slutningen af 1780'erne ligger endnu under den gamle Hovedvej 1, hvor den passerer Vårby Å. Nord for broen kan ses resterne af en vejdæmning fra den ældre vejføring, der gik nordligere, op mod Hellig Anders Kors. Øst for broen en ældre milesten.

Faardrup: Byen og dens marker, som ligger på et plateau afgrænset af ådale til de tre sider, er stærkt præget af den udskiftningsform, der blev valgt i 1789. Det er en konsekvent gennemført stjerneudskiftning for at gårdene kunne blive liggende i byen, med en ekstra krans mod syd for husmændene. I længden kunne det ikke gå, så mere end halvdelen af gårdene (23 gårde i 1682) er efterfølgende flyttet et stykke ud i deres kileformede agerlod. I landsbyen, hvor kirken ligger for overfor gadekæret i øst, er en del af de udflyttede gårdes pladser blevet fyldt ud med gadehuse. Endvidere findes her forsamlingshus, tidligere skole og forskole

Kirkerup En for skovbygden relativt stor landsby (8 gårde i 1682) med næsten alle gårde endnu beliggende i byen, som også har rummet skole fra 1922, smedje, forsamlingshus, mølle, andelsfrysehus fra 1951 samt lille, gulkalket hospitalsbygning, oprindeligt opført i 1731 af Amtmand Fr. Rostgaard hovedsageligt for midler indkommet i kildeblokken ved Kirkerup Kilde, senere nedbrændt og genopført, nu privat beboelse. En tavle i gavlen bærer digt og årstal vedr. opførelsen. Kirkerup Kilde ligger umiddelbart øst for kirkegården og skal være blevet besøgt fra ca. 1700 til op i 1800'erne. Ved kirken middelalderlig kirkelade.

Skørpinge: Bevaret landsby med kirke og gadekær bevaret midt i byen.

